

ACKERMANNÉ KELŐ Kamilla¹

Református női sors és nőkérdés a 20. század első felében. II. rész. Victor Gabriella női vonatkozású művei

*Abstract. Calvinist Women's Fate and Women's Issues in the First Half
of the 20th Century. Part II.*

Victor Gabriella's studies and literary works related to women

The purpose of the research is to present the scientific and religious foundations of Gabriella Victor's pedagogy. The name of the Victor family is inseparable from the cause of the reformist revival and the internal mission. Gabriella Victor (1891–1971) is the first teacher of the Reformed Teacher Training School in Kecskemét, Head of Lórántffy Zsuzsanna Association. She published a number of articles, children's Bible, juvenile novels, and informative books for parents and teachers alike. She was the Doctor of Philosophy (1917) and Theology (1950). The main topics of her scientific work are women's education, Christian family education, and school religious education. In this study, we present the activities of the Victor family in the internal mission, Gabriella Victor's opinion on women's issues, and her views on the characteristics of the female psyche.

Keywords: *Hungarian Reformed internal mission, Reformed female education, women in theological academic education, Reformed Teacher Training School in Kecskemét*

¹ Mesteroktató – Károli Gáspár Református Egyetem, Pedagógiai Kar, Kecskemét; e-mail: kelo.kamilla@kre.hu.

Bevezető

Victor Gabriella (1891–1971) a Kecskeméti Református Tanítónőképző első rendes tanáraként a képző megalakításától (1918) kezdve annak lelki életét aktívan formálta és vezette. Magánéletét a református belmissziói mozgalom, tudományos munkásságát a gyermektanulmányi mozgalom és Nagy Lászlóhoz fűződő kapcsolata határozta meg. A tanulmány első részében bemutatjuk Victor Gabriella és családja belmisszióban vállalt szerepét, nevelői és közéleti tevékenységét, harcát a tudományos elismertségért, valamint a nőmozgalmakkal kapcsolatos álláspontját.² E tanulmányban a korábbi gondolatmenetet folytatva női vonatkozású művei alapján mutatjuk be a nőmozgalmi hatásokra is reflektáló nőképét, női példaképeit, szerepértelmezéseit, valamint mindezek megjelenését pedagógiai praxisában.

Női példaképek

A 19-20. század fordulójának jellemző publicisztikája a női példaképeket, jellemzően kiemelkedő bibliai nőalakokat, valamint jeles történelmi személyek életét bemutató írások.³ Victor *A pataki vár gyöngye* című munkájával írta be magát a hazai ifjúsági irodalomba, melyben Lorántffy Zsuzsanna ifjúkorát dolgozta fel. Előadásiban és publicisztikáiban azonban szívesen mutatott be példaértékű kortárs nőket is. A tanulmány I. részében láthattuk, hogy Victor Gabriella idealizált női jellemvonásai között már megjelent a közéletben aktív szerepvállalás. Ez a jellemvonás nem csupán a hazai társadalmi párbeszéd mentén kialakított női eszményképének része volt, kialakulásában szerepe volt a Victor család széles nemzetközi kapcsolatrendszerének is. 1913-ban Victor Gabriella a keresztyén leányegyesületi munka tanulmányozása céljából New

² ACKERMANNÉ KELŐ Kamilla (2024): Református női sors és nőkérdés a 20. század első felében. I. rész. Victor Gabriella (1891–1971) élete és nőmozgalmakkal kapcsolatos álláspontja, In: *Studia Theologia Reformata Transylvanica*. 1. 121–140.

³ SÁRAI SZABÓ Katalin (2001): Nőkép a református sajtó tükrében. 1867–1918, In: *Egyháztörténeti Szemle*. 2. https://epa.oszk.hu/03300/03307/00004/egyhaztorteneti_szemle_2001_02_003-034.htm (utolsó megtekintés dátuma: 2024.01.19.).

York-ba látogatott. Ott ismerkedett meg az amerikai keresztyén leányegyesület vezetőjével, Elisabeth Wilsonnal, akinek személyében látta megvalósulni a 20. század elejének ideális „keresztyén vezetőnő” típusát. Wilsont a munkájával megelégedett, fáradhatatlan, dolgozó, derűs, adakozó nőként mutatja be, akit nem jellemzett a magamutogatás, hanem igyekezett minden munkáját Isten dicsőségére végezni. „Ehhez a hitvalló élethez nem feltétlen kellene a szavak, elég, ha a tettek beszélnek.”⁴ Victor saját egyháztársadalmi tevékenysége mellett munkáiban buzdította a nőket az aktív társadalmi szerepvállalásra, hiszen számára a 20. század eleji hitvalló keresztyén nőitípus életében a nőmozgalmi hatás kiegészült a keresztyénségből fakadó erkölcsi fölénnyel.

Másik női típusát, a „szenvedő nőt” édesanyja jellemvonásai rajzolták meg, aki halála előtt tizenöt évig ágyhoz kötve élt. Így vall édesanyja hitéről:

„Betegágya mellett, némán tűrő szenvedéséből tanultam meg, tanultuk meg mindnyájan gyermekei a keresztyénséget. Istenben megnyugovó kereszthordozása nagyobb prédikáció volt számunkra a világ minden szónokának ékesszólásánál. [...] Áldom Istent azért, hogy édesanyámban ezt a női ideált ismerhettem meg. [...] Tőle, az ő példáján tanultam meg, hogy a keresztyén nő legszebb tulajdonságait a szenvedés érleli meg. Isten a legnagyobb női erényeket, a hősi kereszthordozást, a megadással való tűrést a szenvedő nőnek adja jutalmul. Nagy titok ez, a szenvedés felséges kiváltsága, melyet az Úr az ő legkedvesebbjeinek nyújt osztályrészül.”⁵

Különös kapcsolat, hogy a szenvedő anya melletti szakrális élmény megjelenik Novák Olga életében is, aki hitre jutását szintén az anyai betegség mellé köti.⁶

⁴ VICTOR Gabriella (1926a): Modern keresztyén női típusok. Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt. In: Victor Gabriella: *Krisztus szolgálóleányai*. 22.

⁵ I. m. 26–27.

⁶ SÁRAI SZABÓ Katalin (2010): *A református nő a 19. század végétől az 1930-as évekig – a belmissziói mozgalom hatása a nők egyházi működésére*. Doktori disszertáció. 260. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/saraiszabokatalin/diss.pdf> (utolsó megtekintés dátuma: 2024.01.20.).

Irodalmi munkái között ez a példaállítás *A pataki vár gyöngye*⁷ című művében testesül meg. Lorántffy Zsuzsanna a 20. század elejének általános eszményképe volt, akit Victor is gyermekkori ideáljának tekintett. A korszakban megjelenő életrajzi munkák egyrészt beemelték a legjelesebb nőket a történelmi emlékezetbe (Lorántffyn kívül Forgács Zsuzsannát vagy Bethlen Katát), ugyanakkor elősegítették azoknak a jellemvonásoknak, szemléletmódoknak a terjedését, melyek az eszményi magyar asszony karakterét alkották. A Lorántffy Zsuzsannáról kialakított eszménykép egyszerre testesíti meg a családban, az egyházban, és a társadalomban is helytálló református nagyasszonyt, akinek személyiségjegyeivel minden teológiai irányzat azonosulni tudott.⁸ Ehhez a toposzalkotáshoz járult hozzá Victor *A pataki vár gyöngye* című ifjúsági regényével.

Lorántffy személyén kívül a műben több olyan karaktert is megjelenít, akik hordozzák az előadásaiban bemutatott követésre méltó vagy épp ellenkezőleg, kerülendő női személyiségjegyeket. A mű megírását a Victorra jellemző tudományos igényű politika-, társadalom-, valamint egyháztörténelmi kutatómunka előzte meg. Muraközy Gyula szerint a regény „evangéliumi életideált világít felénk”, ugyanakkor „protestáns és egyháztörténelmi szempontból nyereség és segítőtárs ez a bontó munka”.⁹ A *Magyar Lányok* 1926-ban e szavakkal illeti: „Az író nő a magyar leánydiákmozgalmak egyik leghivatottabb munkása, kinél jobban kevesen ismerhetik a fejlődő leánylétet.”¹⁰ Ha Victor feminizmusra adott reflexiójára visszaemlékszünk,¹¹ nem nehéz párhuzamot vonni Zlinszky Aladárnak a *Napkeletben* megjelent kritikájával: „E fejlődésrajzban legszebb az a rész, mely Zsuzsannának az egyházi és világi élethivatás közti küzdelmét rajzolja, s az utóbbi javára dönti el anélkül, hogy amaz valamit is veszítene.”¹² Az erényes női nagyasszony karaktere mellett Victor beleszótta a műbe személyes életének történéseit és ideáljait: Lorántffy Mihályné Borbála asszonynak, Lorántffy Zsuzsanna édesanyjának személye szinte teljesen megegyezik Victor Gabriella betegágyban fekvő édesanyjának az előadásokban bemutatott jellemrajzával.

⁷ VICTOR Gabriella (1926b): *A pataki vár gyöngye* [Lorántffy Zsuzsanna]. Ifjúsági regény. Kecskemét, Hírlapkiadó Ny.

⁸ SÁRAI SZABÓ (2010), 21.

⁹ MURAKÖZY Gyula (1926): Kritika, In: *Protestáns Szemle*. 1926. 466–467.

¹⁰ *Magyar Lányok*. 32[1926]. 19. 302.

¹¹ ACKERMANNÉ KELŐ (2024), 132–137.

¹² ZLINSZKY Aladár (1926): Victor Gabriella: A pataki vár gyöngye. Ifjúsági regény Lorántffy Zsuzsanna leánykorából, In: *Napkelet*. 4. 7–8.

Egyetlen megjelent biográfiájában Pandita Ramabai indiai származású keresztyén tudósnő életét dolgozta fel, *India nyomorultjainak anyja* címmel, mely két életrajzi fordítás és indiai misszionáriusok személyes közlései alapján született. A műből a gazdasági nyomorúságból és társadalmi elnyomásból erényt kovácsoló nő képe tárul elénk. A hinduból keresztyénné vált tudós életének bemutatásával az volt Victor célja, hogy a fiatal lányokat tanulásra, magas ideálok állítására, kitarító munkára és valódi megtérésre buzdítsa. Pandita Ramabai személyében legfontosabb nevelői jellemvonásként az imádkozó életformát emelte ki. „Hátrahagyott Bibliájában feljegyezve találjuk növendékei nehézségeit, amiket imádságaiban Isten elé vitt.”¹³

A korszakra jellemző a kortárs kálvinista politikusfeleségek példaképpül állítása is. Victor Gabriella *Modern keresztyén női típusok* című művében, amely a Kecskeméti Protestáns Egyesületben 1920-ban elmondott előadásait szerkesztett formában közli, ugyan említést tesz a magyar nő sajátos jellemrajzáról és a szóban elhangzott előadásról, de nyomtatásban nem közölte gondolatait. A három bemutatott példakép megformázza a Victor számára legfontosabb jegyeket, a keresztyén vezető nő, a szenvedésben hitvalló nő és a tudós nő karakterisztikáját.

Női jellemvonások

A vizsgált korszak meghatározó kérdésköre a nők társadalmi és egyházon belüli szerepvállalása, az oktatás és munkavállalás következményei a sajátos női jellemre. A vita alapvetően a nőiséget, a nőkre jellemző sajátos jellemvonásokat érintette, arra keresve a választ, hogy alkalmas-e a nő a bővülő feladatrendszerre ellátására. Victor szerint a női jellemvonásokat a keresztyén családon túl legmegfelelőbbben az internátusokban és az egyesületi keretek között lehet fejleszteni. Az internátus vezetése mellett a belmissziói mozgalom keretein belül évente többször adott elő ifjúsági konferenciákon, melyeken lehetősége volt a lányokkal több időt eltölteni. Vallotta, hogy annak, aki a magot veti, meg kell ismernie a termőtalajt, hiszen nagy különbségek vannak a lányok között a társadalmi és családi háttér, az iskolázottság, a lakóhely, valamint a vallásos környezet

¹³ VICTOR Gabriella (1935): *India nyomorultjainak anyja. Pandita Ramabai*. Budapest, Református Külmiszió Szövetség, 16.

tekintetében. Arra volt kíváncsi, mi módon fejleszthetik leghatékonyabban a tanítóképzők, valamint a keresztyén leányegyesületek az ideális női jellemet, valamint mik azok az akadályok, amik útjában állnak a kamaszkorú lányok személyiségfejlődésének. Megfigyelései alapján leírt nyolc, minden leányra jellemző, általános tulajdonságot.¹⁴ Ács Marianna a dualizmus és a Horthy-korszak keresztyén nőideálját keresve, metaforaelemzéses összehasonlító vizsgálatában megállapítja a korszak jellemző nőideáljait. E tulajdonságlista alapján Victor Gabriella kategóriái inkább jellemzik a dualizmuskori női ideált, de a modern korra „átmentett” nevelési értékei jelentős hasonlóságot mutatnak Ács kategóriáival.¹⁵ Victor a jellemfejlődés korai időszakára fókuszált, és az általános női jellemzőket a fejlesztési lehetőségekkel együtt tárgyalta.

(1) A tekintély tisztelete. Victor szerint a nő általában véve vágyik a vezetettségre. Ebből fakadóan a fiatal lányok befolyásolhatók, könnyen követőjévé válnak a divatos eszméknek. Ezt a vezethetőséget tudják felhasználni az egyesületek azáltal, hogy nemes célokat tűznek ki eléjük. Victor értelmezésében a legszentebb nevelési cél a hitre jutás, az „újjászületés”. Ezen a ponton érhetjük tetten belmissziói teológiával való kapcsolatát, mely megkülönböztetett figyelemmel fordult az újjászületés szükségessége felé, ami előfeltétele a hiteles Krisztus-követő élet kialakulásának.

A következő női tulajdonság (2) az otthon szeretete. Victor szerint az otthon a nő számára támaszt, védelmet jelent, önérzete kialakításában és megtartásában lényeges tényező, „érzelemlágának visszhangja”. Az otthont kétféle jelentéstartalommal ruházta fel. Az első a tényleges jelentéstartalom. A két világháború közti időszakban felértékelődött az otthon fogalma. Kecskeméten a református internátus a Madas Árvaház épületében nyílt meg először; az árvaház szoros együttműködésben működött a tanítóképzővel. A tanulók egy része árvaházi nevelt volt. Kitüntetett figyelem övezte az árvákat, tandíjkedvezményben, szociális támogatásokban részesültek. Metaforikus értelemben az

¹⁴ VICTOR Gabriella (1926c): A női psziché és a keresztyén leányegyesület. Kiskunhalason, 1923-ban a Keresztyén Leányegyesületek Nemzeti Szövetségének konferenciáján elmondott előadás, In: *Krisztus szolgálóleányai*. Kecskemét, Első kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt. 28–41.

¹⁵ ÁCS Marianna (2016): *Nőnevelés a Felső-Baranyai Református Egyházmegye polgári leányiskolájában és internátusában 1916–1948*. Doktori (PhD) értekezés. 148. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15425/acs-marianna-phd-2016.pdf> (utolsó megtekintés dátuma: 2024.02.25.).

otthon Victor számára minden olyan hely, ahol Isten szeretetét átélheti az ember. Így lelhet otthonra a keresztyén közösségben az is, aki számára nem adatott meg a biztonságos családi légkör. Az iskola alapításának kezdeti éveiben Victor Gabriella internátusvezetőként arra törekedett, hogy a kollégium lelki otthonná váljon nem csupán az internátisták, hanem az árvaház lakói számára is.

A nőt jellemzi továbbá (3) a szép kultusza. A fiatal lány a szép iránti igényét többféleképpen juttatja kifejezésre. Először önmagán, majd az otthonán, az alkotó tevékenységben, a művészetek iránti rajongásában és a természet szeretetében. Victor az esztétikai érzék fejlesztése érdekében csakúgy, mint az erkölcsi nevelésben az egyesületeknek nagy szerepet szánt a szépségkultusz utánzó jellegéből adódóan az alkotókedv felkeltésében, az ízlésformálásban, valamint az önálló alkotómunkára motiválásban. Követendő példaként Krisztus jellemének szépségét és harmóniáját állította.

A következő jellemvonás az (4) individualizmus. „Minden leány külön áll, másokkal való összetartozás érzése hiányzik belőle.” Victor a háztartásvezetés felelőségének és egyeduralmának évezredes hagyományában látta azt a női jellemvonást, amely miatt a nők egymással nehezen férnek össze. Ezt a női tulajdonságot nagy hátránynak tartotta, véleménye szerint a vezetés, például a nőegyletvezetés kudarcai az együttműködési képesség hiányában rejlenek. A belmissziói mozgalom egyik legfontosabb célja és feladata a belső munkatársak képzése volt. „A munka a missziói munkatársak lelki közösségének és a testvéri együttműködés kialakítására irányult.”¹⁶ Victor úgy gondolta, hogy a belmissziói munkát gátolja ez a női jellemvonás, ezért küzdeni kell ellene. Az együttműködés gyakorlásának legjobb színterei a keresztyén leányegyesületek, ahol a lányok fiatal koruktól megtanulnak alkalmazkodni, mások munkáját elismerni és a közös cél érdekében kooperálni.

A nő, a lány (5) fantáziavilágában él igazán. Victor szerint a nő a fantáziájában építi fel először az eseményeket, a cselekedetek később ezekhez a belső forgatókönyvekhez igazodnak. Példaként állítja azokat a pártában maradt nőket, akik vagy azért nem mentek férjhez, mert a fiatalkori ideáljukat hordozva nem tudnak megalkudni a valósággal, vagy egy ifjúkori szerelmet éltetnek, akihez életük végéig hűségesek maradnak. Utaltunk rá,

¹⁶ SÍPOS Ete Álmos (2008): *„Kérjétek az aratás Urát!” Forgács Gyula (1879–1941) a magyar református belmisszió úttörője*. Budapest, KRE – Harmat. 191.

hogy irodalmi munkáiban megjelennek az előadásiban körülírt, legjellemzőbb női személyiségjegyek. A fantáziavilágában élő nő karaktere *A pataki vár gyöngyében* Szántay Pál olaszliszkai tiszteletes lánya, Éva, aki hű marad ifjúkori ideáljához, Szabó István segédlelkészhez, s kosarazza ki akkor, amikor a férfi a háború okozta lelki sebek miatt személyiségében teljesen megváltozva tér vissza szerelméhez. Victor felhívta a figyelmet a nőnevelők és a leányegyesületek felelősségére és lehetőségére a fantáziafejlesztés terén is. A belső képek megélésére és kifejezésére alkalmasak a színjátszó előadások vagy a kézműves foglalkozások, ugyanakkor az egyesületek keretein belül lehetőséget kell adni a lányoknak a tényleges valóság megismerésére is.

A fiatal lány (6) lelkének szüksége van ideálokra. Victor szerint a lányok gyakran túlzásokba esve rajonganak egy maguk választotta ideálért. Ezek a felfokozott érzelmek egyrészt hasznosak, jó irányba terelve felkészíthetik őket „a jellemet felfelé vivő”, magasabb rendű célok kitűzésére. Ugyanakkor a vezetőknek feladatuk a helyes ideálválasztás segítése, elsősorban bibliai és történelmi nőalakok példaképpel állításával. Ehhez a korszak evangéliumi irodalma jelentősen hozzájárult. Victor Gabriella hangsúlyozza, hogy a keresztyén lány számára a legtokéletesebb ideál Jézus Krisztus.

A lányokra jellemző következő tulajdonság (7) a logikai következtetés helyett az érzelmi úton történő megértés. Van ugyanakkor egy „belső sugallatuk”, egyfajta ösztönük, mely a helyes irányban tartja őket, amennyiben hallgatnak rá – vallja Victor. A keresztyén leányegyesületek célja elsősorban a jellemnevelés, amely a példaképek bemutatásán túl a másokat szolgáló cselekedetek ösztönzésével történik. Véleménye szerint a szegények, betegek gondozása a jellemnevelés legjobb és legfontosabb eszköze, mely egyben a belmisszió egyik célját, a diakóniát is megvalósítja.

Minden lányt jellemez a (8) szeretet utáni vágyódás. A legnagyobb szeretetet, amire egy nő vágyik, Istentől kaphatja meg. Az elhanyagolt, vagy éppen elkényeztetett, körülrajongott voltukban is árva lelkeket bibliai szóval vigasztalja meg: „A messzeségben is megjelent az ÚR: örök szeretettel szerettek, azért vontalak magamhoz hűségesen” (Jer. 31,3).

Látható, hogy a korábban részletesen tárgyalt női szerepértelmezés minden vonatkozása megjelenik a női jellemábrázolásban. Victor Gabriella kiemeli, hogy a keresztyén leányegyesületek megtanítják a lányokat az öröm krisztusi megélésére, olyan szórakozási formákra, melyekben tisztán maradva teljesehetnek ki. Ez az öröm Isten szeretetének közelségében valósul meg. Megélésére lehetőség adnak a kirándulások,

teadélutánok, színi előadások, szeretetvendégségek, hangversenyek vagy a sport. Az egyesületek lehetőséget adnak a lányoknak az önművelésre is mind a művészetek, mind a nyelvek vagy egyéb tudományok terén, ugyanakkor kenyérkereső munkára is taníthatják őket (csipkeverés, kalapkészítés stb.). A leánynevelők és a leányegyesületek ugyanabba a földbe vetnek és céljaik közel azonosak, ti. elérni, hogy a lányok egyre magasabb szociális és értelmi színvonalra törekedjenek, magas ideálokat állítsanak, ugyanakkor ezt ne önérdékből tegyék, hanem mindezek a másokért való áldozat céljára alakuljanak ki. Ez az önzetlenség a női jellemnevelés végső célja. Victor előadásaiiban hangsúlyozza azt a korábban ismertetett hitvallását, hogy mindezeket a célokat csak azok az egyesületek érhetik el, amelyek vezetői evangéliumi módon újjászületettek.

A nők lelki életéről

Victor spiritualitása a magyar református puritanizmus jellemvonásait hordozza, amelyben nagy szerepe volt a személyesen megélt hitnek, a magányos és közösségi imának, a naponkénti bibliaolvasáson alapuló vezetettségeknek, a megszentelődésnek és a diakónia gyakorlásának.¹⁷ Kegyességének alapja az újjászületés szükségessége. Vallotta, hogy a Krisztussal való kapcsolatnak jellem- és életformáló hatása van. „Szavai Szentlélektől ihletett szavak, ezért van, hogy a szívbe találnak és átalakító a hatásuk.”¹⁸ Hitt az ember változtathatóságában, aminek alapja a lelki szomjúság, honvágy a magasabb rendű világba, ahonnan egykor az ember kiszakadt. Tanításában nem az emberre, hanem az isteni kegyelemre épített. Jézus életét vizsgálva megállapítja, hogy „eltér kortársaitól, akik a jónak elméleti tudását felébe helyezték a gyakorlatnak”.¹⁹ A diakónia az evangelizálás mellett a belmisszió gyakorlatának második legfontosabb területe volt, mely a világháború okozta társadalmi kríziseken igyekezett enyhíteni. Sípos Ete Álmos a belmissziói spiritualitását vizsgálva kiemeli, hogy „Isten a megtérő embert nem csak befogadja, hanem el is küldi.” Walbert Bühlmannra hivatkozva megjegyzi, hogy: „A missziói spiritualitás nem egy a többféle között, hanem alapvonása minden igazi

¹⁷ I. m. 119.

¹⁸ VICTOR Gabriella, Vásárhelyiné (1958): *Jézus, a legnagyobb tanítómester*. Budapest, [k. n.]. 48.

¹⁹ I. m. 68.

spiritualitásnak.”²⁰ A belmisszió tehát a lelki ébredést összekapcsolta a diakóniával. A belmissziói teológia a nők egyházi életben betöltött szerepének felértékelődését eredményezte. Sárjai Szabó kutatásaiból kitűnik, hogy a korszak protestáns cikkíróinak egy része a református egyház megtartó erejének tekintette a nőket. A nők egyházi munkában betöltött szerepének első lépése a nőegyletek megalakulása volt, ahol a diakónián túl a *cura pastoralis* gyakorlására is lehetőségük nyílt. A nők részéről tudatos térnyerés történik a nő- és gyermekvédelem, a nők körében végzett evangelizáció és az oktatás terén.²¹

A protestáns gyülekezetekben hagyományosan nagy szerep jutott a gyülekezeti szolgálat terén is a lelkipásztor-feleségeknek. A tanulmány első részében utaltunk rá, hogy a korszak nőideálja szereptartalom tekintetében bővült, ugyanakkor a református nőideál továbbra is hordozta a kálvini normákat.²² A 19. század végéig a papnék feladatkörére a feleség–anya–háziasszony hármasság jellemző, Trianon után azonban szerepátalakulás, differenciálódás következik be.²³ Ez egyrészt a hagyományos szereptartalomtól a „társadalmi anyaság” feladatait, másrészt az egyházi feladatkörök ellátását is jelentette, melynek alapja a belmissziói mozgalom kibontakozása. A belmissziói mozgalom, eltérően a népegyháztól, már elvárta a papnéktól az egyházban, a gyülekezetben való aktív, missziói tevékenységet. Így a példaképszerep már nem korlátozódott a hagyományos női szereptartalomra, hanem elvárássá vált, hogy a papné a hit gyakorlásában, a vallásos életben is járjon elől.²⁴ Az egyházi konferenciákon, missziós kiadványokban, sajtótermékekben a személyes hit megélését hangsúlyozzák a lelkésznék számára. A papnék részt vettek a gyülekezeti alkalmakon, szeretetvendégséget szerveztek, vezették az ifjúsági és gyermekmunkát, lelkigondoztak, férjüknek „szolgatársai” lettek. A lelkésznék egyfajta célcsoportjává is váltak az egyházi törekvéseknek, megindult az egyesületbe való tömörítésük, igyekeztek a közös csoporttudat kialakítása²⁵ és jó

²⁰ SÍPOS (2008), 113.

²¹ SÁRAI SZABÓ (2001).

²² ACKERMANNÉ KELŐ (2024), 136.

²³ SÁRAI SZABÓ Katalin (2013): Modellváltás a református lelkésznői szerep értelmezésében az 1870-es és az 1930-as évek között, In: *Korall*. 52. 187–214.
https://epa.oszk.hu/00400/00414/00043/pdf/EPA00414_korall_2013_52_187-214.pdf
(utolsó megtekintés dátuma: 2024.08.25.).

²⁴ SÁRAI SZABÓ (2010), 77.

²⁵ SÁRAI SZABÓ (2013), 199.

példák bemutatása által a szolgálatban megerősíteni az asszonyokat, ugyanakkor a személyes lelki élet mélyítése által az evangélium terjesztésére is készítették őket.²⁶ Victor Gabriella több előadásában is foglalkozott a lelkésznék aktivizálásának kérdésével. A szeretetből végzett szolgálatot a feleség Istentől kapott kötelezettségnek tekintette. Egyik legfontosabb megállapítása, hogy a papné nem csupán férje segítőtársa, hanem az a személy, aki a lelki munkában esetlegesen megfáradó férjét újra az ima útjára tudja segíteni. „Ha megkondul a harang szava, legelőször őket hívja imádságra.”²⁷ Hangsúlyozza, hogy rendeltetésük több mint a világi feleségeké – Isten szolgálóinak segítőtársaiként élethivatássá nemesül, papnék helyett papnőkké válnak. Ennek az emelkedett szerepnek legfontosabb pillére az ima. A nő imádsága című előadásában a női karakterisztikát a korabeli református nőideálból vezeti le, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az ima iránti igény általános női jellemvonás, nem pusztán a vallásos nőket jellemzi. Ecseteli a mindennapi imaélet előnyeit, gyakorlatát és az imádsággal kapcsolatban felmerülő gyakori problémákat.

Victor életművében kiemelkedő téma a hívők imaélete. Korábban utaltunk az 1924–1935 között végzett empirikus kutatására, melyben a gyermeki imádság fejlődését vizsgálta,²⁸ de foglalkozott a családi áhítatok imádságos légkörével, benne a gyermekek imára nevelésével, az iskolai és templomi ima feltételeinek kialakításával, az ima tanításának módszertanával, valamint a mindennapi személyes imaélet gyakorlásával. Az Országos Református Lelkészegegyesület (ORLE) éves konferenciáján 1925-ben a nő imádságos életével kapcsolatban adott elő. Ebben első tézise volt, hogy az ima az ember legősibb ösztöne. „Az ember természetéhez tartozik, hogy érzi egy magasabb világtól való függését,

²⁶ PÜSÖK Sarolta (2020): A lelkészfeleségek szolgálatának színeváltozásai különös tekintettel az utóbbi száz esztendőre, In: KISS Réka – LÁNYI Gábor (szerk.): *Hagyomány – Identitás – Történelem*. 2019. (Sorozat: *Reformáció Öröksége*. 3. 1.). Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem KRE ETKI RÖM – KRE HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet – L’Harmattan. 437–454. http://www.kre.hu/portal/images/kutatas/HIT_2019_1sz_1020.pdf (utolsó megtekintés dátuma: 2024.08.25.).

²⁷ VICTOR Gabriella (1926d): A nő imádsága. Az Országos Református Lelkészegegyesülettel kapcsolatos belmisszió konferencián 1925. augusztus 26-án elmondott előadás, In: *Krisztus szolgálóleányai*. Kecskemét, Első kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt. 42.

²⁸ ACKERMANNÉ KELŐ (2024), 125.

és összeköttetést tud ápolni evvel a világgal.”²⁹ Vallja, hogy a férfi vallásosnak szereti látni a nőt. Az ima szakralitást kölcsönöz a nőnek, egyfajta „finom fátyollal veszi körül”. Inti a nőket e jellemvonás megőrzésére, melyet a nőiség legbecesebb alkotórészének tekint. Victor tehát egyrészt megerősíti azt a szerepértelmezést, amely a nőt a férfiak elvilágiasodó életmódját ellensúlyozni igyekvő, vallásmegtartó feladattal ruházza fel,³⁰ ugyanakkor túlmutat azon egyfajta szakrális női jellemábrázolással.

Tanulmányában az imaélethez gyakorlati tanácsokat ad, melyek közül legfontosabbak: (1) a rendszeresség, kiemelve a reggeli csendességeket; (2) az odaszánás – itt idézi Sundar Singh hindu lelki vezetőt, aki szerint „Európa a legnagyobb értékét veszti el, mert kifelé él s elmulaszt időt szánni az Istennel való együttlétre.” Kiemeli (3) a hit fontosságát az imaéletben. Arra buzdít, hogy bízson a nő Isten válaszában. Vallja, hogy (4) a Mindenhatóval élő kommunikáció folytatható, mely akkor valósul meg, ha a hívő vágyik az Istennel való beszélgetésre. Úgy fogalmaz: „Kell, hogy legyen az imában egy pont, amikor mi elhallgatunk. Leborulunk előtte, minden kincsünket odaszórjuk elébe, és imádjuk őt. Ekkor Isten felemelkedik előttünk az ő nagy dicsőségében.” Victor szerint (5) a működő imaélethez valódi, odaszánt keresztyénség szükséges. Mint a korábbiakban utaltunk rá, értelmezésében az odaszánt életen meglátszik Krisztus hatása, jellemformáló ereje, mindezek alapja pedig a lelki újjászületés. „A mi Istenünk nem éri be kevéssel. Nem elégszik meg égőáldozatokkal, sem imádságok sokaságával. Ilyen Isten, aki beérné ezzel, nekünk sem kellene. Olyan Istenünk van, aki Úrrá akar lenni életünk fölött és azt akarja, hogy neki szenteljük magunkat egészen. Ilyen Istennek szentelt életből fakadó imádság az, amelyet az Isten egész biztosan meghallgat.”³¹

Összefoglalás

Victor Gabriella családi és gyermekkori hatások következtében korán elkötelezte magát az evangélium hirdetésének, az egyház belső megújításának. Vallotta, hogy minden ember csak akkor tud megfelelni hivatásának, akkor tudja betölteni küldetését, ha életének középpontjában Jézus Krisztus áll. Spiritualitására jellemző az újjászületés

²⁹ VICTOR Gabriella (1926d), 43.

³⁰ SÁRAI SZABÓ (2001).

³¹ VICTOR (1926d), 44–50.

szükségességének hangsúlyozása, a napi imádság, az isteni vezetés alatt lévő élet, valamint a Biblia zsinórmértékéhez való igazodás. Hangsúlyozta, hogy csak az újjászületett ember tud másokat is hitre vezetni, legyen az akár a családi életben vagy az iskola falai között. A keresztyénséget cselekvő vallásnak tekintette, a diakóniát maga is gyakorolta, és igyekezett tanítványait is bevezetni a szolgálatba. Nagy hangsúlyt fektetett a hit közösségben való megélésére, ezért egyrészt a tanítóképzőben, másrészt egyesületi keretek között igyekezett a lányokat krisztusi közösséggé formálni. Az ébredési mozgalomban jelentős szerepet töltött be, tudományos igényességű művei mellett ismeretterjesztő, evangéliumi műveket írt és fordított. Hitmélyítő előadásait évről évre leányok százai hallgatták.

Felhasznált irodalom

- ACKERMANNÉ KELŐ Kamilla (2024): Református női sors és nőkérdés a 20. század első felében. I. rész. Victor Gabriella (1891–1971) élete és nőmozgalmakkal kapcsolatos álláspontja, In: *Studia Theologia Reformata Transylvanica*. 1. 121–140.
- ÁCS Marianna (2016): *Nőnevelés a Felső-Baranyai Református Egyházmegye polgári leányiskolájában és internátusában 1916–1948*. Doktori értekezés.
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15425/acs-marianna-phd-2016.pdf> (utolsó megtekintés dátuma: 2024.02.25.).
- MURAKÖZY Gyula (1926): Kritika, In: *Protestáns Szemle*. 1926. 466–467.
- PÜSÖK Sarolta (2020): A lelkészfeleségek szolgálatának színeváltozásai különös tekintettel az utóbbi száz esztendőre, In: *Hagyomány – Identitás – Történelem*. 2019. (Sorozat: *Reformáció Öröksége*. 3. 1.). Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem KRE ETKI RÖM – KRE HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet – L'Harmattan. 437–454.
http://www.kre.hu/portal/images/kutatas/HIT_2019_1sz_1020.pdf (utolsó megtekintés dátuma: 2024. 02. 10.)
- SÁRAI SZABÓ Katalin (2001): Nőkép a református sajtó tükrében. 1867–1918, In: *Egyháztörténeti Szemle*. 2.
https://epa.oszk.hu/03300/03307/00004/egyhaztorteneti_szemle_2001_02_003-034.htm (utolsó megtekintés dátuma: 2024.01.19.).
- (2010): *A református nő a 19. század végétől az 1930-as évekig – a belmissziói mozgalom hatása a nők egyházi működésére*. Doktori disszertáció.
<http://doktori.btk.elte.hu/hist/saraiszabokatalin/diss.pdf> (utolsó megtekintés dátuma: 2024.01. 20.).

- (2013): Modellváltás a református lelkésznei szerep értelmezésében az 1870-es és az 1930-as évek között, In: *Korall*. 52. 187–214.
https://epa.oszk.hu/00400/00414/00043/pdf/EPA00414_korall_2013_52_187-214.pdf
(utolsó megtekintés dátuma: 2024.08.25.).
- SÍPOS Ete Álmos (2008): „*Kérjétek az aratás Urát!*” *Forgács Gyula (1879–1941) a magyar református belmisszió úttörője*. Budapest, KRE – Harmat.
- VICTOR Gabriella (1926a): Modern keresztyén női típusok. A Kecskeméti Protestáns Egyesületben 1920-ban elmondott előadás, In: Victor Gabriella (1926): *Krisztus szolgálóleányai*. Kecskemét, Első kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt. 15–27.
- (1926b): *A pataki vár gyöngye* [Lorántffy Zsuzsanna]. Ifjúsági regény. Kecskemét, Hírlapkiadó Ny.
- (1926c): A női psziché és a keresztyén leányegyesület. Kiskunhalason, 1923-ban a Keresztyén Leányegyesületek Nemzeti Szövetségének konferenciáján elmondott előadás. In: Victor Gabriella: *Krisztus szolgálóleányai*. Kecskemét, Első kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt. 28–41.
- (1926d): A nő imádsága. Az Országos Református Lelkészegyesülettel kapcsolatos belmisszió konferencián 1925. augusztus 26-án elmondott előadás. In: Victor Gabriella: *Krisztus szolgálóleányai*. Kecskemét, Első kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt. 42–50.
- (1935): *India nyomorultjainak anyja. Pandita Ramabai*. Budapest, Református Külmisszió Szövetség.
- VICTOR Gabriella, Vásárhelyiné (1958): *Jézus, a legnagyobb tanítómester*. Budapest, [k.n.].
- ZLINSZKY Aladár (1926): Victor Gabriella: A pataki vár gyöngye. Ifjúsági regény Lorántffy Zsuzsanna leánykorából, In: *Napkelet*. 4. 7–8.